

Neophodne reforme zapošljavanja i utvrđivanja plata u javnom sektoru RS - što prije to bolje

RS nema izbora i moraće, prije ili kasnije, smanjiti broj zaposlenih u Vladinom sektoru. Trenutno oko 28,5% zaposlenih iz RS radi u Vladi i Vladinim institucijama, što je među najvišim procentima u Evropi. U ovaj podatak nisu uračunati zaposleni u javnim preduzećima kod kojih je takođe izražen problem prezaposlenosti. RS je i rekorder po visini razlike između plata u javnom i privatnom sektoru. Ovakvo stanje čini višestruku štetu domaćoj ekonomiji i društvu u cjelini. Bez sprovođenja dubokih reformi u ovim oblastima biće teško ojačati povjerenje između građana i vlasti. Novi sistem utvrđivanja plata bi trebalo da bude baziran na jasnom principu da svako radno mjesto u javnom sektoru bude plaćeno onoliko koliko je plaćeno uporedivo radno mjesto u privatnom sektoru

RS nema izbora i moraće, prije ili kasnije, smanjiti broj zaposlenih u Vladinom sektoru. Trenutno oko 28,5% zaposlenih iz RS radi u Vladi i Vladinim institucijama, što je među najvišim procentima u Euro-

pi. U ovaj podatak nisu uračunati zaposleni u javnim preduzećima kod kojih je takođe izražen problem prezaposlenosti. RS je i rekorder po visini razlike između plata u javnom i privatnom sek-

toru. Ovakvo stanje čini višestruku štetu domaćoj ekonomiji i društvu u cjelini. Bez sprovođenja dubokih reformi u ovim oblastima biće teško ojačati povjerenje između građana i vlasti. Novi sistem

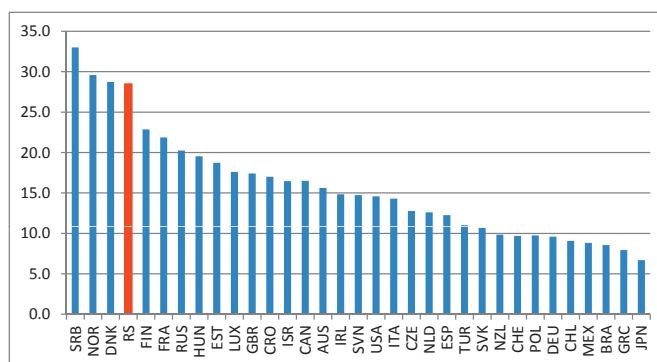
utvrđivanja plata bi trebalo da bude baziran na jasnom principu da svako radno mjesto u javnom sektoru bude plaćeno onoliko koliko je plaćeno uporedivo radno mjesto u privatnom sektoru

Broj zaposlenih u javnom sektoru neodrživ

Republika Srpska ima neodrživo visok broj zaposlenih u Vladi i Vladinim institucijama. Željeli mi to ili ne ovaj broj će morati biti smanjen, a prije je bolje nego kasnije. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku RS oko 60.000 zaposlenih ili 25% od ukupnog broja radnika u čitavoj RS radi u Vladinim organima i institucijama. Međutim, obično se zanemaruje da poreski obveznici RS plaćaju i troškove zaposlenih u institucijama BiH. S obzirom na to da RS snosi približno trećinu troškova institucija BiH, neophodno je gornjoj cifri pridodati i trećinu zaposlenih u institucijama BiH, a to je oko 8.000 zaposlenih. Time dolazimo do zaključka da RS ima 28,5% zaposlenih u Vladi i Vladinim institucijama. Na gornjem grafikonu je ovaj iznos upoređen za 32 druge zemlje i može se vi-

djeti da samo Srbija, Norveška i Danska imaju veći procenat zaposlenih u vladinom sektoru. Ovdje je odmah neophodno napomenuti da je zbog toga Srbija donijela Zakon o određivanju maksimalnog broja zaposlenih u republičkoj administraciji čiji cilj jeste smanjiti i limitirati broj zaposlenih u javnoj administraciji (većina ostalih zemalja u regiji i EU je takođe donijela odredbe sa istim ili sličnim ciljevima). Kada govorimo o nordijskim zemljama, poznato je da je visoko učešće javnog sektora u ukupnom broju zaposlenih povezano sa tradicijom efikasnog rada javnog sektora, koja je zasnovana na uspostavljenom povjerenju između građana i vladinih institucija u ovim zemljama, te ima snažan oslonac u visokom životnom standardu i konkurentnosti privatnog sektora. Intere-

Zaposleni u svim nivoima Vlade (procenat u ukupnom broju zaposlenih)

Izvori: OECD, Republički zavod za statistiku RS, Izveštaj o izvršenju budžeta BiH institucija za 2010, Republički zavod za statistiku Srbije, Državni zavod za statistiku Hrvatske

santno je primijetiti da se Grčka (koja se trenutno nalazi u velikoj krizi izazvanoj visokim javnim dugom) sa 7,9% zaposlenih u Vladinom sektoru nalazi gotovo na začelju navedene liste zemalja. Međutim, problem Grčke u ovom segmentu se krije u enormno velikom broju zaposlenih u javnim preduzećima. Naime, gotovo 13%

zaposlenih u Grčkoj radi u javnim preduzećima, što je najviše od svih upoređenih zemalja. Prezaposlenost u javnim preduzećima u RS je jedan opštepoznati problem, iako precizni podaci o broju zaposlenih po pojedinačnim preduzećima nisu lako dostupni. To svakako nije razlog da se i tom problemu ne pogleda u oči.

RS rekorder u visini plata u javnom sektoru

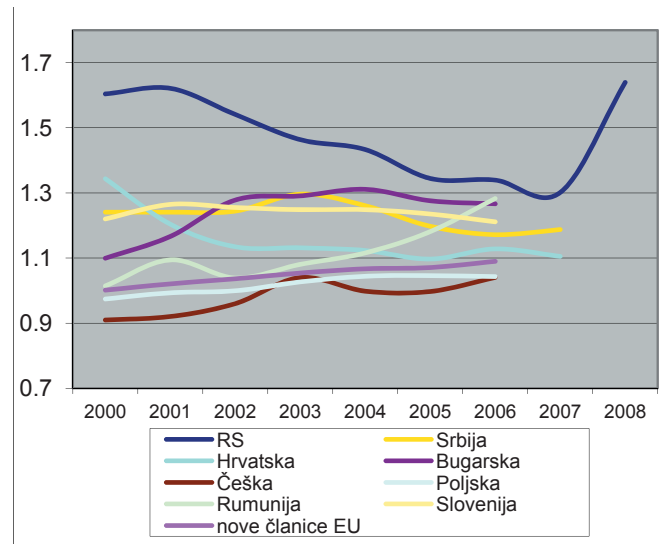
Zaposleni u javnom sektoru RS su očigledno preplaćeni u odnosu na zaposlene u privatnom sektoru. Još prije nekoliko godina smo ukazivali na ovaj problem jer je 2008. godine prosječna plata u javnom sektoru bila veća za cijelih 64% od prosječne plate u privatnom sektoru. Ovaj odnos je bio daleko veći od svih drugih evropskih zemalja u tranziciji, što se jasno može vidjeti na priloženom grafikonu. U 2008. godini plate u javnom sektoru su doživjele enorman porast, a to je bilo omogućeno tadašnjim porastom javnih prihoda nakon uvođenja PDV-a. Najnovije istraživanje Svjetske banke (BiH - Pregled javnih rashoda i institucija) je pokazalo da je u prethodnih pet godina došlo do značajnog povećanja potrošnje na plate u javnom sektoru i da je ovakvo stanje u sve većoj mjeri neodrživo. Kako je navedeno u izvještaju, u javnoj

administraciji RS je, uprkos zabrani novog zapošljavanja koja je uvedena krajem 2010. godine, primljeno novih 80 radnika i 220 nastavnika. Izvještaj takođe ukazuje na problem prekomjernih plata i naknada u javnoj administraciji u odnosu na ekvivalentne plate u privatnom sektoru.

Ovakva neusklađenost plata u javnom i privatnom sektoru čini višestruku štetu domaćoj ekonomiji:

1. Fiskalni teret za domaću privredu postaje neodrživ
2. Došlo je do ubrzanog porasta deficita republičkog budžeta i fondova
3. Javni sektor kao daleko najveći poslodavac kroz svoju politiku plata (koja se bazira na raspoloživosti javnih prihoda i političkim ciklusima,

Kretanje odnosa prosječnih plata u javnom i privatnom sektoru

Izvor: Proračuni autora zasnovani na podacima domaćih zavoda za statistiku, EUROSTAT-a i centralnih banaka Srbije i Hrvatske

4. Javni sektor je kao poslodavac postao nefer konkurencija privatnom sektoru
5. Atraktivnost zaposlenja u javnom sektoru je dovela do suzbijanja preduzetničke inicijative, posebno kod mladih, koji često navode zaposlenje u javnom sektoru kao prvu opciju u poslovnoj karijeri.

Novu politiku plata u javnom sektoru bazirati na jasnim principima

Duboka reforma plata u javnom sektoru RS je neophodna što prije. Novi sistem utvrđivanja plata bi trebalo da bude baziran na principu da svako radno mjesto u javnom sektoru bude plaćeno onoliko koliko je plaćeno uporedivo radno mjesto u privatnom sektoru. Zašto bi jedan računovođa u Vladi bio više plaćen nego računovođa u privatnom preduzeću? Potrebno je plate u javnom sektoru vezati za plate u privatnom sektoru, a onda podržati socijalno pregovaranje u privatnom sektoru. Od toga bi imali koristi i radnici i poslodavci. Poznato je da je efikasno socijalno pregovaranje od ekstremnog značaja za funkcionisanje ekonomija sa fiksnim valutnim kursom kakav je na snazi u BiH.

Trenutno stanje jednostavno nije održivo i previše košta cijelo društvo. Podsjećamo da rashodi

za lična primanja ove godine učestvuju sa čak 47% u sredstvima budžeta RS koja ostaju raspoloživa u budžetu nakon isplate godišnjih rata unutrašnjeg i ino-duga. Znači, kad iz budžeta budu isplaćene pristigle rate duga, skoro polovina preostalih sredstava se odvaja za plate! U Srbiji i Hrvatskoj uporedivo učešće plata je daleko manje (23% i 20% respektivno). Ovakvo stanje ogromnog računa za plate zaposlenih u Vladinim institucijama (koji na godišnjem nivou, računajući i troškove zaposlenih u institucijama BiH, koje plaćaju građani RS, iznosi više od milijardu KM) je posljedica i prekomjerne zaposlenosti kao i preplaćenosti u javnom sektoru.

Bez dubokih reformi u ovoj oblasti nije moguće ojačati povjerenje između građana i

vlasti. Kako da građanin sa osmišljehom plaća porez kada zna da poslanici iz RS u Parlamentarnoj skupštini BiH zarađuju više od 5.000 KM mjesečno, a da u isto vrijeme mjesečna pomoć za lice u stanju socijalne potrebe iznosi 41 KM? Kada se ovakve

velike nepravde uklone i građani budu uvjereni da se javna sredstva raspoređuju na pravičan način onda će i oni biti spremni žrtvovati lični standard (naravno, ne više od godinu, dvije) zarad dugoročnog poboljšanja opšteg ekonomskog stanja.

Preporuke za novu politiku plata u javnom sektoru

1. Izjednačiti plate u javnom sektoru sa platama za uporediva radna mjesta u privatnom sektoru
2. Vezati dalji rast osnovice za plate u javnom sektoru za kretanje prosječne plate u privatnom sektoru
3. Poboljšati kvalitet statističkih informacija o platama (posebno u privatnom sektoru)